
STUDIA IURIS

JOGTUDOMÁNYI TANULMÁNYOK / JOURNAL OF LEGAL STUDIES

2025. II. ÉVFOLYAM 4. SZÁM

Károli Gáspár Református Egyetem
Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

A folyóirat a Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskolájának a közleménye. A szerkesztőség célja, hogy fiatal kutatók számára színvonalas tanulmányaik megjelentetése céljából méltó fórumot biztosítson.

A folyóirat közlésre befogad tanulmányokat hazai és külföldi szerzőktől – magyar, angol és német nyelven. A tudományos tanulmányok mellett kritikus, önálló véleményeket is tartalmazó könyvismertetések és beszámolók is helyet kapnak a lapban.

A beérkezett tanulmányokat két bíráló lektorálja szakmailag. Az idegen nyelvű tanulmányokat anyanyelvi lektor is javítja, nyelvtani és stilisztikai szempontból.

A folyóirat online verziója szabadon letölthető (open access).

ALAPÍTÓ TAGOK

BODZÁSI BALÁZS, JAKAB ÉVA, TÓTH J. ZOLTÁN, TRÓCSÁNYI LÁSZLÓ

FŐSZERKESZTŐ

JAKAB ÉVA ÉS BODZÁSI BALÁZS

OLVASÓSZERKESZTŐ

GIOVANNINI MÁTÉ

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG TAGJAI

BOÓC ÁDÁM (KRE), FINKENAUER, THOMAS (TÜBINGEN), GAGLIARDI, LORENZO (MILANO), JAKAB ANDRÁS DSC (SALZBURG), SZABÓ MARCEL (PPKE), MARTENS, SEBASTIAN (PASSAU), THÜR, GERHARD (AKADÉMIKUS, BÉCS), PAPP TEKLA (NKE), TÓTH J. ZOLTÁN (KRE), VERESS EMŐD DSC (KOLOZSVÁR)

Kiadó: Károli Gáspár Református Egyetem Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola

Székhely: 1042 Budapest, Viola utca 2–4.

Felelős Kiadó: TÓTH J. ZOLTÁN

A tipográfia és a nyomdai előkészítés: CSERNÁK KRISZTINA (L'Harmattan) munkája.

Nyomdai kivitelezés: Prime Rate Zrt., felelős vezető: TOMCSÁNYI PÉTER

Honlap: <https://ajk.kre.hu/index.php/jdi-kezdolap.html>

E-mail: doktori.ajk@kre.hu

ISSN 3057-9058 (Print)

ISSN 3057-9392 (Online)

URL: KRE ÁJK - Studia Iuris

<https://ajk.kre.hu/index.php/kiadvanyok/studia-iuris.html>

JOSÉ SARAMAGO: VAKSÁG C. REGÉNYÉNEK ELEMZÉSE FOGYATÉKOSSÁGTUDOMÁNYI SZEMPONTOK ALAPJÁN

ANALYSIS OF JOSÉ SARAMAGO: BLINDNESS FROM THE PERSPECTIVE OF DISABILITY STUDIES

NAGY CSILLA¹

ABSTRACT ■ José Saramago is the first Portuguese writer to win the Nobel Prize in Literature. His path to international recognition was marked by challenges and setbacks, which are reflected in some of his works: *Blindness*, published in 1995, also casts the oppressive shadow of the Salazar dictatorship in Portugal. In this study, *Blindness* is examined from the perspective of disability studies, focusing on how political leadership, the military, society, and the individual handle the situation where everyone loses their sight overnight, what is the driving force behind the measures taken, their symbolic meaning, and whether segregation or integration ensures the survival of society.

KEYWORDS: blindness, segregation, ostracism, collective self-justification, cognitive dissonance, prejudice, disability

ABSZTRAKT ■ José Saramago az első irodalmi Nobel-díjas portugál író. A nemzetközi elismerés felé vezető útját kihívások és viszontagságok jellemezték, amelyek egyes műveiben visszatükröződnek: az 1995-ben megjelent *Vakságra* is rávetül a portugáliai Salazar-diktatúra nyomasztó árnyéka.² Jelen tanulmányban a *Vakságot* fogyatékoságtudományi szempontok alapján vizsgáljuk, arra helyezve a hangsúlyt, hogyan kezeli a politikai vezetés, a katonaság, a társadalom, az egyén azt a helyzetet, hogy egyik napról a másikra minden ember elveszíti a látását, mi a megtett intézkedések mozgatórugója, szimbolikus jelentése, a szegregáció vagy az integráció biztosítja-e a társadalom fennmaradását.

KULCSSZAVAK: vakság, szegregáció, kiközösítés, kollektív öngazolás, kognitív disszonancia, előítéletek, fogyatékoság

¹ PhD hallgató, Miskolci Egyetem Deák Ferenc Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

² A hosszú életű (1933–1974) portugál tekintélyuralmi köztársaság, az Új Állam ('Estado Novo') megteremtője és első számú vezetője António de Oliveira Salazar, akinek személyes tulajdonságaira épült a hatalom legitimációja. SZILÁGYI ÁGNES JUDIT: A luzitán integralizmus és a portugál nemzeti szindikalista mozgalom a salazarizmus első éveiben. *Historia Critica*, 2014, 291, 294, <https://core.ac.uk/download/pdf/51318756.pdf>, letöltés ideje: 2025. 04. 27.

1. ELŐSZÓ

Saramago-t olvasni nem könnyű. A könnyedebb témájú könyveiben (pl. Kő-tutaj, Embermás) mögött is ott rejlenek a sorok mögött a komoly, filozofikus gondolatok, másrésről maguk ezek a sorok sem szokványosak: hosszú-hosszú körmondatok, amelyek folyamatos odafigyelést igényelnek az olvasás közben. Egy Saramago könyv csupa titok. Az olvasónak nemcsak a leírt szöveget kell értelmeznie, hanem meg kell fejtenie a sorok mögötti tartalmat is a helyes értelmezéshez. Úgy gondolom, itt válik el, hogy valaki beleszeret-e az író stílusába, képeibe, vagy elfordul tőle. Aki nem lépi át a felszínes szövegértelmezés szintjét, nem fogja megérteni Saramago humanizmusát és humorát sem. Akin kifognak a gondolatokon átívelő sorok, bosszankodva teszi majd le a könyvet. Ám, akit mindez nem riaszt vissza, az felismeri, hogy egy kincset tart a kezében.

2. VAKSÁG

A könyv címe: Vakság. A vakság szó jelentése a történelemben folyamatosan változott, és a huszadik század elején került csak felismerésre, hogy „*a látássérült emberek többségének van valamilyen (minimális) látása. A nyugat-európai és amerikai szakirodalom az elvégzett felmérések és statisztikák birtokában kb. 80%-ra teszik a látással rendelkező látássérült személyek, és csak 20%-ra a teljesen vak személyek arányát. Ezért is ajánlja a modern terminológia a »vak« helyett a »látássérült« elnevezés használatát*”.³ A látássérülés funkcionális definíciója szerint látássérült személy az, aki látása miatt korlátozott a következő funkciók valamelyikének végzésében: „*információ-szerzés, mozgás és tájékozódás, közlekedés, önellátás, mindennapos tevékenységek, tanulás, munkába állás*”.⁴ A Vakság szereplői egyik pillanatról a másikra teljesen elveszítik a látásukat, a vizsgálat nem mutat ki semmiféle látható sérülést, sem veleszületett torzulást, az érintettek csak fehérséget látnak, valamiféle tejszerű, sűrű fehérséget, amely rátapad a szemükre. Valóban teljesen elveszítik a látásukat: megvakulnak. A vakság tényállapot, fogyatékoság,⁵ de más jelentésekkel is bír, amely jelentések a könyv olvasása során körvonalazódnak.

³ PAJOR EMESE: *Látássérülés – sérült látás?* Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2017, 29, 223, https://epa.oszk.hu/03000/03047/00077/pdf/EPA03047_gyogyped_szemle_2017_3_223-224.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.

⁴ POZSGAY DÓRA: *Retinitis pigmentosa avagy mit lehet tudni a farkasvakságról.* Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2018, 7, https://vakegy.hu/download/jelenlet/Pozsgay_Dora_gyogyped.szakdolgozat.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.

⁵ „*A »fogyatékoság« a világ tetszőleges országának bármely népességcsoportjában (populációjában) előforduló nagyszámú különböző funkcionális korlátozottság összefoglaló elnevezése. A fogyatékoság*

A Vakság⁶ Saramago „*egyik legpesszimistább és legkegyetlenebb hangvételű műve*”.⁷ A pesszimizmus eszköz az író kezében, elképzelése szerint, ha van mód egy jobb világ kialakítására, az csak pesszimizmussal lehetséges, az optimisták soha nem fogják jobbá tenni a világot.⁸ A Vakság fő kérdése, hogy mi történne, ha hirtelen és véletlenszerűen egyik napról a másikra, időről időre egyik ember a másik után megvakulna. Egy ilyen helyzetben a józan gondolkodás, az empátia vagy a kapkodás, a félelemérzet vagy az empátia, a józan gondolkodás irányítaná a felelős pozícióban lévő döntéshozókat, a társadalmat, az egyéneket?

A 2020-ban kitört koronavírus-járvány feloldotta az emberek általános biztonságérzetét, és ma már nem is tűnik annyira szürreális elképzelésnek egy az összes embert megbetegíteni képes betegség – a Vakság esetében mindenkinek az életét átformáló állapot – bekövetkezése. Mára már tudjuk, hogy nem vagyunk védettek az abszurd történésektől, és arra kell fókuszálnunk, hogy mit tanulhatunk más esetekből és hogyan tudunk felkészülni a váratlanra.

3. KEZDET ÉS VÉG

A regény kezdetekor egyéni sorsok kerülnek fókuszba, a kisemberek hétköznapi pillanatai és ezen pillanatoknak is azon törtrésze, amikor megtörténik a tragédia, és hőseink egyik pillanatról a másikra elveszítik a látásukat. A világ nem burkolózik teljes sötétségbe, az érintett valamiféle egységes, sűrű fehér színt lát, „*mintha nyitott szemmel merült volna le egy tejtengerbe*”.⁹ Az ekkor látását veszítő szemorvos tájékoztatása folytán jut el a hír a minisztériumhoz – amelyet ennél pontosabban az író nem jelöl meg – és a kormányhoz. Ekkor új nézőpontból látjuk az eseményeket: a hatalomgyakorlók, a döntéshozók nézőpontjából. A fogyatékosá válás az ő szemükben olyannyira rémisztő, hogy egyrésztől azonnal eufemizálják a

---

okozója lehet fizikai, értelmi vagy érzékszervi károsodás, egészségi állapot vagy lelki betegség. Ezek a károsodások, ezen állapotok vagy betegségek lehetnek állandó vagy átmeneti természetűek.” A fogyatékosággal élő emberek esélyegyenlőségek alapvető szabályai. Az ENSZ Alapvető Szabályok c. dokumentuma. United Nations, 1994, 6, <https://docplayer.hu/1230626-A-fogyatekosag-gal-elo-emberek-eselyegyenlosegek-alapveto-szabalyai.html>, 2025. 04. 27.

⁶ JOSÉ SARAMAGO: *Vakság*. Budapest, Helikon Kiadó, 2021.

⁷ URBÁN BÁLINT: Hatalom és betegség José Saramago Vakság című regényében. *Nagyvilág: világirodalmi folyóirat*, 2010 (5), 465.

⁸ JAMES MARTEL: An Anarchist Power Amidst Pessimism The Overcoming of Optimism in José Saramago's *Blindness and Seeing*. *The Comparatist*, University of North Carolina Press, 2019, 127, <https://www.jstor.org/stable/26824951>, letöltés ideje: 2025. 04. 28.

⁹ SARAMAGO 2021, 35.

vakság bekövetkeztét, fehérkórnak hívva azt,¹⁰ miközben megjelenik a fertőzés szó használata, a fertőzöttek kifejezés. A rettegés olyan erős, hogy megfogja a modernkori döntéshozó kezét és a sötét középkorba vezeti őt vissza. Ez az a történelmi kor, amikor a fogyatékossgot betegségnek tekintették, s a betegséget Isten büntetésének. Egyetlen megoldás létezett az „épek” megmentésére: az elzárás. Így védekeztek a 11–13. századtól a 15–16. századig Európában áldozatait szedő lepra ellen is, aztán később a lepra eltűnt, de a kirekesztés mechanizmusai megmaradtak.¹¹

A döntéshozó most is az elzárást választja, hezitálás nélkül. A kérdés, hogy melyik hely biztonságos, és hogy kinek a számára kívánják megteremteni a biztonságot, a vakok vagy a kívülállók részére. A kérdés nem kérdés: a szöveggörnyezetből egyértelműen kiderül, hogy nem az empátia, hanem a félelemérzet irányít. Az elhelyezést biztosító létesítményként a csődeljárás alatt lévő bevásárlóközpont csak kőszá ötletként merül fel, majd a laktanyánál hosszabban hezitálnak, végül Taigetosz¹² gyanánt egy üres, elhagyatott elmeógyógyintézetet választanak. Az elmeógyógyintézet intézménye maga is szimbolikus tartalommal bír. A 17. században létesültek először elmeógyógyintézetek Michel Foucault, francia filozófus és történész szerint a korábbi gyakorlatot, a bolondok száműzését ekkor váltotta fel a bolondok elzárása.¹³ Miután a létesítmények a középkori lepratelepek helyén alakultak ki, gondolatilag összefonódtak a lepra betegséggel.¹⁴ Maga a lepra szót a miniszter nem használja, de a vakság elterjedését a kolerához és a sárgalázhoz hasonlítja.¹⁵ Így olvasztja Saramago szimbolikusan egybe a bolondok, a fertőző betegek és a vakok csoportját, és mikor a vakok kijutnak az intézetből, már nincs is különbség: „a kertkapu tárva-nyitva, a bolondok kimennek”.¹⁶

¹⁰ SARAMAGO 2021, 53.

¹¹ MAGYAR ADÉL: *Fejezetek az értelmifogyatékossg-kép történetéből. Elzárás, gyógyítás, fejlesztés a kezdetektől a 19. század végéig*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2021, 55, ISBN 978 963 693 803 1.

¹² Plutarkhosz ír arról, hogy az ókori Spártában a Taigetosz hegyről egy szakadékba dobta az apa az újszülöttet, ha a vének azt állapították meg a gyermekről, hogy fogyatékos. Platón szerint nem ölték meg a gyerekeket, hanem kitették. A hegyen egy közösségi helyre vitték őket, melyről mindenkinek tudomása volt, így gyermektelen párok befogadhatták őket. RÉVÉSZ-KISZELA KINGA: *A rekreáció elmélete és módszertana 4. Különleges bánásmódot igénylők testnevelése és sportja*. EKF Líceum Kiadó, 2015, 15, ISBN 978-615-5621-09-3.

¹³ BÁRSONY MÁRTON: A bolondság, mint topografikus gesztus: Egy kísérlet Mihail Bahtyin Rabelais-jegyzetei alapján. In: DARIDA VERONIKA (szerk.): *Konstellációk – Művészetelméleti tanulmányok: Tanulmánykötet Somlyó Bálint 60. születésnapjára*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2017, 133–141, 133, https://www.eltereader.hu/media/2017/06/Somlyo_60_READER1.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 26.

¹⁴ URBÁN 2010, 467.

¹⁵ SARAMAGO 2021, 54.

¹⁶ SARAMAGO 2021, 71.

A döntés nemcsak azzal a gyakorlati következménnyel jár, hogy a vakokat és a „fertőzötteket” elkülönítik, hanem hosszú távú következménye a társadalmi szemléletformálás, ugyanis „a társadalomban a hatalmat gyakorló csoport értékei mentén teremődik meg a normális kategóriája, amely egyrészt ideál, másrészt a népesség egy jelentős hányadát a Másik pozíciójába kényszerítő kirekesztő mérce. Ezért az általuk létrehozott normatív paradigma alapján eme csoport tagjai döntenek el, hogy ki számít normálisnak, és ki nem, ki értékes, és ki nem”¹⁷.

Felmerül a kérdés, hogyan reagál a vezetés, ha a „fehérvér” lassabban terjed az emberek között. A hirtelen pánikot felváltotta volna-e egy emberségesebb helyzetkezelés? Gordon Willard Allport amerikai szociológus és szociálpszichológus fokozatossági modellje az előítéletesség öt egymásra épülő fokozatát különbözteti meg: 1. szóbeli előítéletesség; 2. elkerülés; 3. hátrányos megkülönböztetés, elkülönítés, kirekesztés; 4. fizikai agresszió; 5. üldözés, kiirtás.¹⁸ Saramago története akkor kezdődik, amikor az emberek nagy számban, hirtelen és gyorsan elveszítik a látásukat. A félelem és az előítéletesség a politikai vezetőség és a katonaság köreiben olyan mértékben lesz úrrá, hogy a fenti rendszer 3. és 4. fokozata kétely nélkül jelenik meg. Az 5. fokozatig valószínűleg azért nem jutnak el, mert addigra már ezek a körök is megvakulnak.

A biztonságos helyre való szállítás tekintetében meghozott döntés nem más, mint döntés a kirekesztésről, ez pedig tehát egy értékvalasztás, amelynek következtében a beszállított emberek értéktelenné válnak nemcsak a döntéshozó, hanem az egész társadalom szemében is.

A kérdést, hogy meddig tart a vesztegzár, a miniszter azzal rázza le, hogy az időtartamnak nincs jelentősége, „csak ki ne jöjjenek onnan”¹⁹. Érezhető, hogy ha a történet nem a modern korban játszódna,²⁰ a hatalom legszívesebben gyors és végzetes módon szabadulna meg tőlük.

A döntés napjának estéjére a bizottság már begyűjti a vakok és a „lehetséges fertőzöttek” egy csoportját, e csoport körében a szemorvost és a feleségét. A feleség

¹⁷ HERNÁDI ILONA: *Problémás testek, nőiség, szexualitás és anyaság, testi fogyatékosággal élő magyar nők önreprezentációiban*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola Kultúratudományi Doktori Program, 2014, 35, <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/3831017a-5de0-4d74-aacd-3dfa4438bbc5/content>, letöltés ideje: 2025. 04. 26.

¹⁸ ERŐS FERENC: Irányok és tendenciák az előítéletek kutatásában. *Pedagógiai Folyóiratok*, 2007 (3), 4.

¹⁹ SARAMAGO 2021, 54.

²⁰ Saramago nem ad koordinátát a cselekmény időbeli, illetve térbeli elhelyezésére, de a szereplők életkörülményeiből, az általuk használt technikai eszközökből, egyebekben az író üzenetéből arra következtethetünk, hogy a történet napjainkban játszódik, a helyszín tulajdonképpen bárhol lehet, megtörténhet akár a saját környezetünkben is.

a történet központi figurájává válik azáltal, hogy azt hazudja, ő is megvakult, hogy ne válasszák el a férjétől, és így az ő szemén keresztül láthatjuk az elme-gyógyintézetbe zárt vakok életét. Estére az első csoport megérkezik az épülethez, betelerik őket az elme-gyógyintézetbe, „a kerítéskaput csak annyi időre nyitották ki, amíg áthaladtak rajta, s nyomban utána be is csukták”.²¹

Ettől a ponttól kezdve három szintéren alakulnak tovább a történések: a hatalom felülről tekint a társadalomra, a társadalom pedig kettészakad az elme-gyógyintézetben lakó vakokra és a kívül lakókra. Az olvasó betekintést nyer a döntéshozók gondolataiba és az orvos feleségének szemén keresztül az elme-gyógyintézetbe. Mindenről, ami ezen kívül történik, csak egy elme-gyógyintézetbe bevitt rádióból, majd az újonnan érkezők elbeszéléseiből értesülünk. Innen tudjuk meg, hogy orvosi kerekasztalokat hívtak össze a helyzet kezelésére, azonban ezek felbomlottak, ahogyan a tagok sorra megvakultak, az elzárás fo-ganatosításához megnyitották a vásárcsarnokot és egyéb létesítményeket is, és később az elzárást az otthonmaradásra kötelezés követte. Megalakult a nemzeti egység és megmentés kormánya.

Az orvos feleségének a szemével látjuk, hogy az intézetet kizárólag annyiban készítették elő a vakok fogadására, hogy egy kötelet feszítettek ki a kerítéskaputól a bejáratig. Az épületet magát mocskosan, elhanyagoltan, bűzösen, hulladékkal telítve hagyták. Itt épül fel a vakok társadalma először a szemorvos, a felesége, a történetben elsőként megvakuló férfi, aki autóvezetés közben vakult meg, a tolvaj, aki ellopta ennek a férfinak az autóját, aztán maga is megvakult, egy sötét szemüveges fiatal luxusprostituált lány és egy kancsal kisfiú köréből, majd ez a kör egyre bővül, például az autóvezetés közben megvakult férfi feleségével, vagy a fekete kötést viselő öregemberrel, ahogy többeket is beszállít a bizottság. A szemorvos körül kialakult csoport berendezkedik az egyik kórteremben és az idő előrehaladtával folyamatosan telik meg a többi kórterem is. Az elsőként megtelt kórterem vezető alakjává az orvos válik, akit a látó felesége segít. Az orvos felesége egyfajta mátriárka szerepet tölt be, majd prófétává válik, aki fo-lyamatosan átveszi férjétől a vezetést és egyetlen látóként vezeti a csoportot. Miután a feleség „immunitását” a bekerülés idején nem árulják el a többieknek, eleinte csak az orvos tudja, hogy ő nem veszítette el a látását.

Az orvos feleségének inverz párja Karinthy Géniusza.²² Az orvos felesége olyan vakok között él, akik valaha – még életükben – rendelkeztek a látás képes-ségével és a képesség hirtelen elvesztése életkörülményeiket akkor is nagyban nehezítené, ha nem zárnák őket elme-gyógyintézetbe. Va-Kondiában a Géniuszt

²¹ SARAMAGO 2021, 56.

²² KARINTHY FRIGYES: Géniusz. *Nyugat*, 1909 (8), <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00031/00733.htm>, letöltés ideje: 2025. 04. 29.

körülvevő embereknek is van szeme, de olyan régóta nem használják, hogy egyrészről már nem is hiányzik, és teljes életet élnek nélküle is, másrészről meg sem értik, amikor Géniusz az általa megtapasztalt látásról beszél. Talán ezért is történik, hogy Géniuszt nem látónak, hanem bolondnak tartja a környezete, az orvos feleségét pedig kétely nélkül követi az orvos köré csoportosuló vakok kis csoportja. Ki tudja, ha Saramago utolsó látó alakja is elveszíti a szeme világát – és mások nem nyerik vissza a látásukat – idővel nem alakul-e ki belőlük s utódaikból a vakondiakhoz hasonló társadalom.

Most azonban, amikor Saramago vakjai még hozzá sem szoktak a megváltozott állapotukhoz, az orvos fekteti le az elmeegógyintézetbe kerültek első szabályát: „*Itt mi mindannyian vakok vagyunk, nem panaszkodunk és nem vádolunk senkit*”.²³ Az orvos ismeri fel először azt is, hogy az elmeegógyintézetben a társadalom magára hagyta a beszállított vakokat, és nem várható kívülről segítség. Kizárólag az várható, és így is lesz, hogy egyre többen és többen kerülnek be a falak mögé.

Az elmeegógyintézetben folyamatosan kialakul az együttélés új rendszere, a korábban bekerültek eligazítják az újonnan bekerülteket, kórtermenként alakulnak ki csoportosulások, a hatalomgyakorlók pedig egy hangszórón keresztül értesítik őket, amikor megérkezik az élelem, melyért a bejárati ajtó elé kell kimenni. A hangszórón keresztül a géphang mindennap felmondja ugyanazt a szöveget, amely az együttélés alapvető szabályait fekteti le (például „*az elkülönítettek kézzel mossák ruháikat*”, „*az étetést az épület belső udvaraiban vagy hátsó udvarán kell elvégezni*”²⁴), ugyanakkor arról is tájékoztat, hogy a bekerültek egyáltalán nem tarthatják a kapcsolatot a külvilággal még telefonon sem („*minden kórteremben van egy telefon, ami csak arra használható, hogy kívülről egészségügyi és tisztálkodási szereket igényeljenek*”²⁵). Arról nincs szó, hogy a vakság orvosi vizsgálatára, okainak felderítésére szakembereket küldenének ki, és nem is történik ilyen. A szabályok célja az, hogy a bentlakók ne jelentsenek veszélyt a társadalomra, ezért a higiénéjára figyelni kell (pl. „*minden maradékot el kell égetni*”,²⁶ a holttesteket el kell temetni). Az elkülönítettek semmiféle külső segítségre nem számíthatnak, sem orvosra, sem gyógyszerre, sem tűzoltókra. Azokra, akik előzetes engedély nélkül megkísérelnek távozni, azonnali halál vár, ugyanakkor miután a kapcsolattartásra a külvilággal nincs lehetőség, az előzetes engedély kikérése gyakorlatilag nem megvalósítható. A járvánnyal kapcsolatos óvintézkedés megszegésének halálbüntetéssel való szankcionálása nem egyedülálló a történelemben. Egy Mária Terézia uralkodása idején, 1766-ban kiadott rendelet alapján minden a pestisjárvány miatt elrendelt

²³ SARAMAGO 2021, 67.

²⁴ SARAMAGO 2021, 60–61.

²⁵ SARAMAGO 2021, 60.

²⁶ SARAMAGO 2021, 61.

óvintézkedés megszegését legalább kétévi sáncmunkával járó várfogsággal legfeljebb kötél vagy golyó általi halállal szankcionálták.²⁷ Magyarországon később az 1878. évi V. törvénycikk (a magyar büntető törvénykönyv a büntettekről és vétségekről, közismert nevén Csemegi-kódex) és az 1879. évi XL. törvénycikk (a magyar büntető törvénykönyv a kihágásokról, Kbt.) fogházzal sújtotta a járványügyi intézkedések megszegőit.²⁸

Az elmegyógyintézetbe zárt emberek az első szállítmány érkezése idején szembesülnek azzal, hogy a létesítményt fegyveres katonák őrzik, és ha bármelyikük is megpróbál elmenekülni, a katonák lelövik. Ekkora már az egyik vak férfi – az autótolvaj – megsérül, de hiába kér az orvos antibiotikumot és gyógyszert a katonáktól. Az autótolvaj a megfelelő – és a hétköznapokban akadálymentesen elérhető – szakszerű kezelés hiánya következtében hamarosan kritikus állapotba kerül és ekkor minden mindegy alapon kivonszolja magát a kerítéshez, ahol egy katona páni félelemmel agyonlövi. Sem a katonában, sem a körégyűlő társaiban akkor és ott nem tudatosul, hogy egy emberéletet vett el. A következő alkalommal a katonák a vakok egész csoportját lövik le, amikor az élelmiszeres ládákat cipelő katonák hirtelen látják meg a vakok várakozó csoportját és mikor eszetlen menekülésbe kezdenek, két várakozó katonatársuk kilövi a vakok védekezésére képtelen csoportját. Mindkét esetben megfigyelhető a kollektív önigazolás, amelynek segítségével az elkövetők elhitetik magukkal, hogy a vakok nem emberek, lelövésük nem emberölés, hanem kizárólag „*jogos önvédelem, fegyvertelen társaik védelmében*”²⁹. Nem újkeletű a kollektív önigazolásnak és kognitív disszonanciának ez a gyakorlata. Az európai mese- és mondavilágban, folklórban „alácsempészettnek” nevezett, valójában valamilyen súlyos fogyatékossgal született gyerekek és az őket megszüülő édesanya elpusztítása nemcsak megengedett volt, de tanácsos is, miután „*az ilyen gyermek a gonosz túlvilági erőktől származik*” és „*tündérek, trollok, démonok csempészik őt az embergyerek helyett a szülő nők »alá«*”³⁰. A kollektív önigazolás és kognitív disszonancia a modern korban elkövetett erőszak, emberölés tekintetében is megmaradt. 1968. március 16-án történt meg az amerikai hadsereg történetének legbrutálisabb ismert háborús bűncselekménye. William Calley amerikai főhadnagy ezen a napon a kis vietnami Mi Lay falu civil lakosságát, asszonyokat, gyerekeket, öregeket – ellenséges katonák

²⁷ BALÁZS PÉTER: *Mária Terézia 1770-es egészségügyi alaprendelete*. 1–2. kötet. Piliscsaba – Budapest, Magyar Tudománytörténeti Intézet – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, 2007, 83.

²⁸ AMBRUS ISTVÁN: A koronavírus-járvány és a büntetőjog. *MTA Law Working Papers*, 2020 (5), 1–22.

²⁹ SARAMAGO 2021, 110.

³⁰ Fogyatékossgtudományi Tanulmányok I. Disability Studies. Fogyatékossgtudományi Fogalomtár. 2009, 6, <https://mek.oszk.hu/09400/09410/09410.pdf>, 2025.04.26.

egyáltalán nem voltak a helyszínen – egybetereltette egy gödörbe és tüzet nyitott rájuk.³¹ Egy egész falut kivégzett. Calley később azzal próbálta menteni tettét, hogy arra hivatkozott, a vietnamiakat egyszerűen nem tekintette embereknek. Erre a kognitív diszzonanciára volt szüksége a gyilkos cselekedet elvégzéséhez és utólagos elviseléséhez.³² A Vakságban ugyanez az önigazolás jelenik meg a katonák részéről, amely végül kimondásra is kerül, amikor a fertőző bajban szenvedő jószággal azonosítja az őrmester őket, mondván, jobb lenne, ha a vakok éhen halnának, mert „*ha meghal a jószág, vége a bajnak*”,³³ az egyik ezredes álláspontja szerint is az jelentené a megoldást, ha megölnének mindenkit, aki megvakult.³⁴ A vakok azonban – egyelőre – nem halnak éhen, sőt egyre többen kerülnek az elmeógyógyintézetbe beszállításra, miközben az élelmiszerek mennyisége nem nő és a meglévő szállítmány is egyre inkább akadozik.

Saramago az elmeógyógyintézetben új társadalmat épít. Az új társadalmat alkotó karaktereket nem dolgozza ki részletesen, egy-egy vonással jellemzi csak őket, nem operál a ROBERT BOGDAN és DOUGLAS BIKLEN által 1977-ben összeállított, a fogyatékosággal élő személyeket a művészeti alkotásokban jellemző sztereotípiákkal, mint: „*szánalmas, védtelen, gonosz, a cselekmény színesítése céljából alkalmazott háttérkarakter, szuperhős, szuper tulajdonságokkal, neveltséges, saját maga ellensége*”,³⁵ illetve ezen sztereotípiák napjainkban is épülő sorával.³⁶

Az újonnan felépülő társadalomban a fekete kötést viselő öregember, a kancsal kisfiú és a nő kerülnek a leginkább védtelen helyzetbe.³⁷

A fekete kötést viselő öregember időskoránál fogva érzékenyebb, elesettebb, mint a fiatalabb sorstársai,³⁸ a kancsal kisfiú pedig gyermekkora miatt és azon körülmény miatt válik ilyenné, hogy a szülei nélkül került be. A fiatal lány, akiről eleinte csak azt tudjuk, luxusprostituált, sötét szemüvege van, és kötőhártya-gyulladásal

³¹ <https://index.hu/kulfold/mylai5520/> (letöltés: 2025. 04. 26.).

³² KÖNCZEI GYÖRGY: Honnan ered a fogyatékosággal élő emberrel szembeni előítélet? In: *A fogyatékoságügyi hazai és nemzetközi története*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009, 197.

³³ SARAMAGO 2021, 110.

³⁴ SARAMAGO 2021, 130.

³⁵ ROBERT BOGDAN – DOUGLAS BIKLEN: Handicapism. In: *Social Policy*, 1977, March/April 14–19.

³⁶ HOFFMANN RITA – FLAMICH MÁRIA: (Dis)kurzus a sztereotípiákról. *Pedagógusképzés*, 2014–2015, 93–106, 95, https://epa.oszk.hu/04000/04051/00013/pdf/EPA04051_pedagoguskepzes_2014-2015_093-106.pdf (letöltés ideje: 2025. 04. 27.).

³⁷ A kisfiúhoz Saramago a „kancsal”, az öregemberhez a „fekete kötést viselő”, a fiatal lányhoz a „sötét szemüveges” eposzi jelzőt társítja: így láttuk őket először, amikor a vakság kialakulása után, de még a beszállítás előtt összetalálkoztak a szemorvos rendelőjében.

³⁸ LAKI ILDIKÓ: Az idősödő fogyatékosággal élő emberek társadalmi kihívásai. In: KARLOVITZ JÁNOS TIBOR (szerk.): *Társadalom, kulturális háttér, gazdaság*. Komárom, International Research Institute s.r.o., 2016, 352, ISBN 978-80-89691-33-3.

járt a szemorvoshoz, veszi pártfogásába ezt a két embert. A sötét szemüveges lány gondoskodó hajlamánál fogva az anya szerepét veszi fel a kancsal kisfiú mellett. A helyzete egyszerre nehezebb és egyszerre könnyebb, mintha egy látó társadalomban, esetleg a korábbi életét körülvevő, látó emberekből álló mikrokörnyezetében válna látássérült anyává. Nehezebb, mert kevesebb a segítség. Ugyanakkor könnyebb is. Egy látó társadalom által meghatározott ideális anyaság modellnek nem tudnak megfelelni – vagy másképpen felelnek meg – ezért „*a tradicionális női, gondoskodó szerepeket elvitatják a fogyatékossgal élő nőktől*”³⁹ és a fogyatékossgal élő anyák a saját mikrokörnyezetükben is gyakran elnyomó attitűddel vagy túlzott aggodalommal találkoznak. Az elmeegógyintézet társadalmában ő nem számít hátrányos helyzetűnek és nem kell megbirkóznia egy látó társadalom értetlenkedésével, túlzott aggodalmával, rendelkezik mindazzal az autonómiával és személyes kontrollal, amelyet máshol nem kaphatna meg. A látók társadalmában a fogyatékkal élő anyák mint nők, mint fogyatékkal élő nők és mint anyák többszörös stigmatizáció áldozatai.⁴⁰

Ezzel a stigmatizációval a sötét szemüveges lánynak az elmeegógyintézetben nem kell megküzdenie és miután nem szembesül a látók stigmájával, nem alakul ki benne az ún. „*stigmatizált identitás, azaz a fizikai és pszichoszociális korlátok mentén való önjellemzés, önértékelés*”⁴¹ sem.

A sötét szemüveges lányt már a bekerülése napján szexuális zaklatás éri. Amikor a vakok a mellékhelyiségbe vonulnak, egymásba kapaszkodva, a fal mellett egymás mögött vonulva, a lány mögött sorban következő autótolvaj kihasználja az alkalmat és „*illetlen módon megmarkolta a lány mellét*”⁴². Továbbolvasva a könyvet apró lépésnek, szinte csak kellemetlenségnek tűnik ez az inzultus a szexuális bántalmazás útján. A mélypont később következik be, akkor, amikor az élelmi-szert erőszakkal maguknak megszerző, szomszédos kórteremben berendezkedett férfiak – akiket Saramago banditáknak nevez, s itt lehet azt mondani, hogy a gonosz sztereotípiáját testesítik meg – az ételt csak a nők testének használatáért

³⁹ LENDVAI LILLA: „Hát megpróbáljátok?” – Látássérült nők anyaszerepben. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2022 (4), 215, DOI: 10.52092/gyosze.2022.4.6.

⁴⁰ A többszörös stigmatizáltságot fejti ki az 1996-ban megtartott a Fogyatékossgal Élő Nők I. Európai Konferenciáján megszületett hivatalos állásfoglalás, amely többek között az a fogyatékossgal élő nők élethez való jogának megkérdőjelezését, a nehezebb munkaerőiaci elhelyezkedést, a szexuális visszaélésekkel kapcsolatos megoldatlan kérdéseket emelte ki. KÁLMÁN ZSÓFIA – KÖNCZEI GYÖRGY: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest, Osiris Kiadó, 2002, 438.

⁴¹ HANKÓ CSILLA – LÉNÁRD KATALIN – BÍRÓ BOGLÁRKA – POHÁRNOK MELINDA: Látássérült nők anyaságélményei Magyarországon: a narratív identitás tematikus elemzése. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 2022 (4), 365, DOI: 10.1556/0406.23.2022.013.

⁴² SARAMAGO 2021, 69.

adják oda. A sötét szemüveges lány zaklatása tulajdonképpen nem is meglepő. Napjainkban is a bejelentésre kerülő szexuális zaklatásokat és visszaéléseket jellemzően férfiak követik el és nők ellen⁴³ és egy 2013-as felmérés szerint a zaklatás leggyakoribb formája a fogdosás, amely zaklatási forma még a füttyögést és beszólásokat is megelőzi.⁴⁴ A fogyatékosággal élő nők kiszolgáltatottsága nagyobb, mint fogyatékosággal nem élő nő társaiké: egy 2006-os kutatás szerint ők négyszer nagyobb eséllyel válnak szexuális zaklatás és erőszak áldozatává, mint a fogyatékosággal nem élő nők.⁴⁵

A szexuális erőszak nem áll meg a fent leírt zaklatásnál. Amikor a banditák vezetője egy pisztolyt visz be magával és ennek segítségével magához ragadja az élelmiszer-szállítmányokat, alkut ajánl a többi kórteremnek: adják kölcsön az asszonyokat az élelemért cserébe. A kollektív önigazolás és kognitív disszonancia ez esetben is dolgozik: a nők önként vállalják az alku rájuk eső részének teljesítését, tehát nem erővel viszik át a banditák őket magukhoz, hanem ők maguk, saját döntés alapján a saját lábukon masíroznak át.

A túlélés érdekében vállalt, alkuba csomagolt nemi erőszak ettől még nemi erőszak marad. Az esemény részletes leírása önmagában véve is elég a brutalitás érzékeltetésére – mintha a szomszédos kórteremben lakó férfiak nemcsak a nők testét, de lelkét is megerősokolják – ugyanakkor különösen erőteljes jelenet ez Saramago-tól, aki a szexualitást mindig ízléses csomagolásba helyezi.⁴⁶ A nemi erőszak célja nem a szexuális vágy kielégítése, sokkal inkább a hatalmi fölény megélése.

Ebben a jelenetben a nők piacon mustrálható hússá válnak, a férfiak a szobába vonuló nőket úgy érintik meg, ahogyan vásárokon szokás a termékeket, végigtapogatva a testet „*előlről és hátulról, a fenekét, a melleit, a lába közét*”.⁴⁷ Minden emberség elvész ebben a jelenetben, ahol a nőket nemcsak megalázzák, megerősokolják, de ezen túl is komoly fizikai bántalmazást szenvednek el. Ez a könyv és a történet legmélyebb pontja. Ezt követően erőszak erőszakot követ, az orvos felesége megöli

⁴³ LENDVAI LILLA: *A látássérült személyekkel kapcsolatos többségi attitűdök és azok percepciója*. Budapest, 2019, 31, https://www.ppk.elte.hu/dstore/document/426/Lendvai_Lilla_disszert%C3%A1lci%C3%B3.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 26.

⁴⁴ CAROLINE CRIADO PEREZ: *A láthatatlan nők, így vesszük semmibe a népesség felét az adatokra épülő világban*. Budapest, GABO Könyvkiadó, 2019, 33.

⁴⁵ LENDVAI 2019, 31.

⁴⁶ „...a lány pedig bement, megnyomta a harmadik emeleti gombot, a háromszáztizenkettes szobában vártak rá, amint odaért, csendesen kopogott az ajtón, tíz perc múlva meztelen volt, a tizenötödik percben pihegett, a tizennyolcadikban szerelmes szavakat suttogott és már semmit nem kellett színlelnie, a huszadikban kezdte elveszíteni a fejét, a huszonegyedikben érezte, hogy testét szerteszaggatja a kéz, a huszonkettedikben kiabált, Most, most, s mikor magához tért, holtfáradtan és boldogan azt mondta, Még mindig fehérnek látok mindent.” SARAMAGO 2021, 39.

⁴⁷ SARAMAGO 2021, 225.

a banditák vezérért, a vakok összecsapnak egymással, az elmegyógyintézet kigyulad, a lakók kimenekülnek. Amikor a csoport az elmegyógyintézetet elhagyja, az orvos felesége szemén keresztül szembesülünk azzal, hogy a katonák eltűntek, a kinti világban mindenki megvakult, mindenhol szemét borítja az utcákat, az emberek véletlenszerűen helyezik magukat nyugovóra egy-egy épületben, mert senki nem talál haza, és véletlenszerűen indulnak útnak is. A kis csoport nekivág az ismeretlennek, és most is, ahogyan az elmegyógyintézetbe zártan is, egymásba kapaszkodva haladnak lépésről lépésre. Mintha az idősebb Peter Brueghel 16. századi flamand festő 1568-ban megfestett Vakok című festményét látnánk, amelyen látásukat veszített emberek egymás botjába összekapaszkodva keresik az utat. A Vakok azonban a Vakságnál is pesszimistább: Brueghel vakjainak vezetője ugyanis maga is vak, és mi már látjuk, amit a sorban őt követők nem: hogy vesztükbe vezet a kis csoportot, amelynek egyes tagjai már az eldőlés egyes fázisait jelentik meg: a csoport vezetője már az árokban van, a hátsó követők pedig még nem sejtik, hogy rossz irányba mennek.⁴⁸

A Vakok és a Vakság történelmi háttere is hasonló: Brueghel Alba herceg és a spanyol inkvizíció kegyetlenkedéseinek idején, Saramago a Salazar-diktatúra árnyékában alkotta meg művét.⁴⁹

forrás: Wikipedia

⁴⁸ KUKLA KRISZTIÁN: Okuláris okulás (Id. Pieter Bruegel Vakok című festményének interpretációi). *Gond*, 1999 (18-19), 167–178, <http://www.c3.hu/~gond/tartalom/18-19/jegyzetekes/kukla.html>, letöltés ideje: 2025. 04. 29.

⁴⁹ NÓVÉ BÉLA: Vak vezet világtalant avagy a „világ sora”. *Vigilia*, 2009 (6), 430–441, 431, https://epa.oszk.hu/02900/02970/00826/pdf/EPA02970_vigilia_2009_06_430-441.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 29.

Saramago csoportját azonban az orvos felesége vezeti, őt követve találnak a kinti világban napról napra biztonságos helyet, ahol meghúzódhatnak, miközben az orvos felesége keres és visz nekik élelmet. Lépteit az éhségérzet, a szeretet és a félelem hajtja. Aztán csoportosan is elindulnak, sorra veszik régi otthonaikat. Saramago végül megkegyelmez, és a vakok visszanyerik látásukat.

4. VAKSÁG

A tanulmányt a könyv címnek vizsgálatával kezdtük. Utaltunk arra, hogy nemcsak tömör, tényleíró szerepe van, hanem sok tekintetben szimbolikus jelentéssel is bír. Saramago nem érzékenyít pl. „Látássérült emberek” címet választva. A vakság szó figyelemfelkeltő, érezhető benne valamilyen súlyos és talán visszafordíthatatlan, kimondhatatlan veszteség, esetleg kisebbségi, alacsonyabbrendűségi érzés.⁵⁰ Másrésztől egyetlen szóban összefoglalja a könyv cselekményét, és túl a tények leírásán, átvitt értelmezéssel is továbbgondolható. Benne rejlik a létezés törekensége, a világ bizonytalansága, az, hogy mi emberek, mennyire vakok vagyunk arra és észre sem vesszük, hogy a szemünk világa nem természetes adottság, hanem ajándék, másfelől egy felhívás: ne legyünk vakok azokkal szemben, akik nem rendelkeznek ezzel az adottsággal.

A vakság szó visszavezet a középkorba is, amikor a látássérültség feltárása még nyomokban sem kezdődött el, minden látássérültet egyszerűen vaknak mondtak, és a középkori felfogás jelenik meg abban a kirekesztő vezetői attitűdben is, amely átsugárzik a társadalomba, és amely nem látja a probléma helyes megoldását, hanem a kirekesztés mellett teszi le voksát. Ez a vakság pedig a társadalom felbomlásához, apokaliptikus állapotok kialakulásához vezet. Vajon hogyan alakul ezeknek az embereknek az élete, ha a döntéshozó a vakok kirekesztése helyett az integráció irányába tesz lépéseket? Erre a kérdésre nem kapunk a könyvből választ, de nem is célja Saramago-nak, hogy erre válaszoljon. Elég, ha azt tudjuk, hogy a kirekesztő szemlélet az egész társadalom bukásához vezet. E tekintetben vitathatatlan a politikai vezetőség mint a társadalom minden szegletében megjelenő értékformáló szerv felelőssége. A Vakságban a politikai vezetés szemlélete azonnal legyűrűzik a végrehajtó szervhez, és feltehetően, amennyiben a fehérvör nem terjed ilyen gyorsan el, a civil hétköznapi életet is átította volna, és eljutott volna az iskolákba is.⁵¹

⁵⁰ SÁROSZI LILLA – SCHERER PÉTER – GYULAY ESZTER: Vakság; a Nézőművészeti Kft. előadása, http://www.katonajozsefszinhaz.hu/fooldal/42249-vaksag-a-nezomuveszeti-kft-eladasa&event_id=326225, letöltés ideje: 2025. 04. 27.

⁵¹ PÉNZES ÉVA: Metaforák a (gyógy)pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle*, 2008 (6–7), 228–238, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/lapszamok/2008-6-7>, letöltés ideje: 2025. 04. 26.

Érdekes kérdés, hogy melyik fogyatékoságmodellben helyezhető el a vezetés hozzáállása, és mely fogyatékoságmodell követésével képzelhető el, hogy a társadalom nem kerül a pusztulás szélére. A középkorra jellemző morális modell vélekedése szerint a fogyatékoság az egyén személyes problémája, a háttérben feltehetően valamilyen súlyos bűn húzódik meg, amelyet az érintett személy vagy felmenői követtek el, a fogyatékoság tehát büntetés, az így büntetett ember pedig megvetendő. A morális modell jelen esetben azért sem jelenik meg, mert nincs idő s talán igény sem arra, hogy filozofikus mederbe tereljék a kérdést. Ugyanakkor maguk a vakok, kutatják megvakulásuk okát, mert állapotukat büntetésként élik meg. A reneszánsz korban kialakuló orvosi modell, amely szerint „a fogyatékoság oka az egyénben rejlő orvosi értelemben vett károsodás”,⁵² amelyet meg kell javítani, hozzá kell igazítani a tökéletes világhoz, a Vakságban történt események sodrában fel sem merül, az elmeegógyintézetbe zártakhoz semmiféle orvosi csapatot, kutatócsapatot nem küldenek. Nem cél az alkalmazkodás, a cél a teljes szeparálás. A szociális modell a társadalom alkalmazkodását követeli meg a fogyatékosággal élő személyekhez, az emberi jogi modell pedig beépíti az emberi jogok érvényesülését a hétköznapi életbe.⁵³ Az 1970-es évektől emberi jogi kérdésként jelenik meg a fogyatékkal élők ügye azzal a követelménnyel, hogy a minden embert megillető jogokon túlmenően bizonyos speciális jogokat kell biztosítani a számukra.⁵⁴

Álláspontom szerint, figyelemmel a folyamat megállíthatatlanságára, az alkalmazkodást preferáló szociális (és emberi jogi) modell lett volna a jó döntés.

A történet zárását többféleképpen el lehetne képzelni. Például az emberek állapota nem változik, a vakság öröklődik és egy új generáció alakul ki, amelynek ez a világ természetes és itt építik fel a „Vakok országát”⁵⁵. Ez esetben a könyv veszténe figyelmeztető erejéből, és a történetekre, talán csak, mint a történelem egyik lépcsőfokára tekintenénk. Saramago azonban úgy dönt, visszaadja

⁵² HALMOS SZILVIA: *A fogyatékoság orvosi és társadalmi modelljének szintézise, különösen a munkajog területén*. Budapest, Pázmány Press, 2017, 17, ISBN: 9789633083000, <https://mek.oszk.hu/18600/18643/18643.pdf>, letöltés ideje: 2025. 04. 27.

⁵³ FLAMICH MÁRIA – HOFFMANN RITA: Meddig kísért még a múlt? A kulturális fogyatékoságtudomány szerepe, perspektívái a diverzitás megismerésében, elfogadásában és tiszteletében. In: HERNÁDI ILONA – KÖNCZEI GYÖRGY (szerk.): *A felelet kérdései között. Fogyatékoságtudomány Magyarországon*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2015, 48–67, 51–52, ISBN 978-963-7155-64-2, https://www.eltereader.hu/media/2015/07/A_felelet_kerdesei_kozott_READER1.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.

⁵⁴ KELLNER SZILVIA: Fogyatékosággal élők jogai. In: LAMM VANDA (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft., 2018, 309, ISBN 978-963-258-345-7.

⁵⁵ Utalás Herbert George Wells könyvére. HERBERT GEORGE WELLS: *A vakok országa*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1969.

az emberek látását, és kapunk még egy esélyt. A kérdés megválaszolását, hogy az emberek miért vakultak meg, az olvasóra bízta:

„Arra gondolok, hogy nem is vakultunk meg, hogy vakok vagyunk, Vakok, akik látnak, vakok, akik látnak és mégsem látnak.”

IRODALOMJEGYZÉK

- AMBRUS ISTVÁN: A koronavírus-járvány és a büntetőjog. *MTA Law Working Papers*, 2020 (5), 1–22.
- BALÁZS PÉTER: *Mária Terézia 1770-es egészségügyi alaprendelete*. 1–2. kötet. Piliscsaba – Budapest, Magyar Tudománytörténeti Intézet – Semmelweis Orvostörténeti Múzeum, Könyvtár és Levéltár, 2007.
- BÁRSONY MÁRTON: A bolondság, mint topografikus gesztus: Egy kísérlet Mihail Bahtyin Rabelais-jegyzetei alapján. In: DARIDA VERONIKA (szerk.): *Konstellációk – Művészetelméleti tanulmányok: Tanulmánykötet Somlyó Bálint 60. születésnapjára*. Budapest, ELTE Eötvös Kiadó, 2017, 133–141, https://www.eltereader.hu/media/2017/06/Somlyo_60_READER1.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 26.
- URBÁN BÁLINT: Hatalom és betegség José Saramago Vakság című regényében. *Nagyvilág: világirodalmi folyóirat*, 2010 (5), 465–470.
- CAROLINE CRIADO PEREZ: *A láthatatlan nők, így vesszük semmibe a népesség felét az adatokra épülő világban*. Budapest, GABO Könyvkiadó, 2019.
- ERŐS FERENC: Irányok és tendenciák az előítéletek kutatásában. *Pedagógiai Folyóiratok*, 2007 (3), 3–9.
- FLAMICH MÁRIA – HOFFMANN RITA: Meddig kísért még a múlt? A kulturális fogyatékoságtudomány szerepe, perspektívái a diverzitás megismerésében, elfogadásában és tiszteletében. In: HERNÁDI ILONA – KÖNCZEI GYÖRGY (szerk.): *A felelet kérdései között. Fogyatékoságtudomány Magyarországon*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2015, 48–67, ISBN 978-963-7155-64-2, https://www.eltereader.hu/media/2015/07/A_felelet_kerdesei_kozott_READER1.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.
- Fogyatékoságtudományi Tanulmányok I. Disability Studies. Fogyatékoságtudományi Fogalomtár. 2009, <https://mek.oszk.hu/09400/09410/09410.pdf>, letöltés ideje: 2025. 04. 26.
- HALMOS SZILVIA: *A fogyatékoság orvosi és társadalmi modelljének szintézise, különösen a munkajog területén*. Budapest, Pázmány Press, 2017, ISBN: 9789633083000, <https://mek.oszk.hu/18600/18643/18643.pdf>, letöltés ideje: 2025. 04. 27.
- HANKÓ CSILLA – LÉNÁRD KATALIN – BÍRÓ BOGLÁRKA – POHÁRNOK MELINDA: Látássérült nők anyaságélményei Magyarországon: a narratív identitás tematikus elemzése. *Mentálhigiéne és Pszichoszomatika*, 2022 (4), 359–399, DOI: 10.1556/0406.23.2022.013.

- HERNÁDI ILONA: *Problémás testek, nőiség, szexualitás és anyaság, testi fogyatékosággal élő magyar nők önreprézntációiban*. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, Irodalomtudományi Doktori Iskola Kultúratudományi Doktori Program, 2014, <https://pea.lib.pte.hu/server/api/core/bitstreams/3831017a-5de0-4d74-aacd-3dfa4438bbc5/content>, letöltés ideje: 2025. 04. 26.
- HERBERT GEORGE WELLS: *A vakok országa*. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1969.
- HOFFMANN RITA – FLAMICH MÁRIA: (Dis)kurzus a sztereotípiákról. *Pedagógusképzés*, 2014–2015, 93–106, https://epa.oszk.hu/04000/04051/00013/pdf/EPA04051_pedagoguskepzes_2014-2015_093-106.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.
- JAMES MARTEL: An Anarchist Power Amidst Pessimism The Overcoming of Optimism in José Saramago's Blindness and Seeing. *The Comparatist*, University of North Carolina Press, 2019, 125–146, <https://www.jstor.org/stable/26824951>, letöltés ideje: 2025. 04. 28.
- JOSÉ SARAMAGO: *Vakság*. Budapest, Helikon Kiadó, 2021.
- KÁLMÁN ZSÓFIA – KÖNCZEI GYÖRGY: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest, Osiris Kiadó, 2002.
- KARINTHY FRIGYES: Géniusz. *Nyugat*, 1909 (8), <https://epa.oszk.hu/00000/00022/00031/00733.htm>, letöltés ideje: 2025. 04. 29.
- KÖNCZEI GYÖRGY: Honnan ered a fogyatékosággal élő emberrel szembeni előítélet? In: *A fogyatékoságügy hazai és nemzetközi története*. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009, 176–230.
- KUKLA KRISZTIÁN: Okuláris okulás (Id. Pieter Bruegel Vakok című festményének interpretációi). *Gond*, 1999 (18–19), 167–178, <http://www.c3.hu/~gond/tartalom/18-19/jegyzetesek/kukla.html>, letöltés ideje: 2025. 04. 29.
- LAKI ILDIKÓ: Az idősödő fogyatékosággal élő emberek társadalmi kihívásai. In: KARLOVITZ JÁNOS TIBOR (szerk.): *Társadalom, kulturális háttér, gazdaság*. Komárom, International Research Institute s.r.o., 2016, ISBN 978-80-89691-33-3.
- KELLNER SZILVIA: Fogyatékosággal élők jogai. In: LAMM VANDA (szerk.): *Emberi jogi enciklopédia*. Budapest, HVG-ORAC Lap – és Könyvkiadó Kft., 2018, ISBN 978-963-258-345-7.
- LENDVAI LILLA: *A látássérült személyekkel kapcsolatos többségi attitűdök és azok percepciója*. Budapest, https://www.ppk.elte.hu/dstore/document/426/Lendvai_Lilla_disszert%C3%A1ci%C3%B3.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 26.
- LENDVAI LILLA: „Hát megpróbáljátok?” – Látássérült nők anyaszerepben. *Gyógypedagógiai Szemle*, 2022 (4), 215–217, DOI: 10.52092/gyosze.2022.4.6.
- MAGYAR ADÉL: *Fejezetek az értelmifogyatékoság-kép történetéből. Elzárás, gyógyítás, fejlesztés a kezdetektől a 19. század végéig*. Budapest, Gondolat Kiadó, 2021, ISBN 978 963 693 803 1.
- NÓVÉ BÉLA: Vak vezet világtalant avagy a „világ sora”. *Vigilia*, 2009 (6), 430–441, https://epa.oszk.hu/02900/02970/00826/pdf/EPA02970_vigilia_2009_06_430-441.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 29.

- PAJOR EMESE: *Látássérülés – sérült látás?* Budapest, ELTE Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2017, https://epa.oszk.hu/03000/03047/00077/pdf/EPA03047_gyogyped_szemle_2017_3_223-224.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.
- PÉNYESZ ÉVA: Metaforák a (gyógy)pedagógiában. *Új Pedagógiai Szemle*, 2008 (6-7), 228–238, <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/lapszamok/2008-6-7>, letöltés ideje: 2025. 04. 26.
- POZSGAY DÓRA: *Retinitis pigmentosa avagy mit lehet tudni a farkasvakságról.* Budapest, Eöt-vös Loránd Tudományegyetem Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2018, https://vakegy.hu/download/jelenlet/Pozsgay_Dora_gyogyped.szakdolgozat.pdf, letöltés ideje: 2025. 04. 27.
- RÉVÉSZ-KISZELA KINGA: *A rekreáció elmélete és módszertana 4. Különleges bánásmódot igénylők testnevelése és sportja.* EKF Líceum Kiadó, 2015, ISBN 978-615-5621-09-3.
- SÁROSDI LILLA – SCHERER PÉTER – GYULAY ESZTER: Vakság; a Nézőművészeti Kft. előadása, http://www.katonajozsefszinhaz.hu/fooldal/42249-vaksag-a-nezomuveszeti-kft-eladasa&event_id=326225, letöltés ideje: 2025. 04. 27.
- SZILÁGYI ÁGNES JUDIT: A luzitán integralizmus és a portugál nemzeti szindikalista mozgalom a salazarizmus első éveiben. *Historia Critica*, 2014, 291–296, <https://core.ac.uk/download/pdf/51318756.pdf>, letöltés ideje: 2025. 04. 27.